

УДК 1:001+316.61

Н. П. Лазуріна,

кандидат філософських наук

(Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова Державного університету телекомунікацій)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО В СТРУКТУРІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

В статті обґрунтовано, що громадянська компетентність неможлива без становлення людського індивіда як сутності, яка органічним чином поєднує індивідуальність та особистість цього індивіда, його унікальні і неповторні громадянські якості та особистісний рівень як творчість та відповідальність. В сукупності вони створюють ество людини як громадянина, стрижень громадянськості людини, таке її ядро, без якого громадянські якості людини неможливі. В структурі громадянської компетентності особистості виділено: пізнавальні (когнітивні), діяльнісні (процедуральні) та морально-вольові (ціннісні) елементи.

Ключові слова: громадянська компетентність, індивідуальність, особистість, уявлення, уява, знання, переконання, здібності, уміння, навички, воля, громадянські чесноти.

Постановка проблеми. Громадянська компетентність особистості – це не ізольована якість, яка ніяким чином не впливає на саму людину та суспільне оточення. Вона формується, вдосконалюється і реалізується не ізольованим чином, а в умовах певного соціального середовища. Тому громадянську компетентність потрібно розглядати системним чином як явище, яке глибоко інтегроване в загальний формат життєдіяльності особистості і соціуму, в якому вона існує. Отже, у дослідженні головних структурних елементів громадянської компетентності потрібно розглядати всі або більшість найважливіших чинників, факторів виявлення і актуалізації таких елементів, в тому числі зовнішніх і внутрішніх, об'єктивних і суб'єктивних. Такий підхід дасть можливість вичленити і соціальний, суспільний зріз громадянської компетентності особистості та її головних елементів, і індивідуальний зріз як сукупність, систему або низку системних якостей людини, що характеризують її громадянськість, або її компетентність як громадянина країни.

Мета статті. Поєднання індивідуального і особистісного в людині дає своєрідне "Я", яке лежить в основі будь-якої внутрішньої детермінації людської діяльності, а тому складає таке явище, як структура громадянської компетентності. Тому метою статті є виділення головних структурних елементів громадянської компетентності особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед відомих дослідників явища громадянської компетентності особистості і її структурних елементів на Заході – Б. Рассел, Дж. Ролс, С. Верба, Р. А. Даль, Х. Мюнклер, в українському науковому просторі цю проблему досліджують – А. Колодій, В. Бех, О. Пометун, О. Овчарук, Т. Смагіна, М. Михайліченко, І. Єрмаков, Г. Несен, І. Тараненко, Н. Бібік та інші.

Викладення основного матеріалу. Будь-який людський індивід, якщо він володіє достатнім рівнем творчої сутності, завжди прагне у своїй життєдіяльності певного усвідомлення дій та вчинків. Це допомагає йому формувати власні завдання у вигляді потреб, цілей, структурувати свою позицію через формування цінностей. Врешті, кожна людина прагне до того, щоб її життя було максимально узгоджене з її світоглядом як цілісним розумінням та відчуттям світу, в якому вона живе. Можна сказати, що кожен з нас прагне бути цілісним у своїй життєдіяльності і чим вищий рівень першої, тим ефективнішою є друга. Це особливо актуальним для людини стає тоді, коли життєві обставини зумовлюють до дій, які нерідко суперечать одна одній. Сучасне життя великою мірою нагадує саме такий набір обставин. Тому актуальними залишаються думки І. Канта викладені в "Критиці чистого розуму" щодо базової проблеми людини, яка хоче керуватися своїм розумом і свободою, – "Отже, все, спорядження розуму при розробці того, що можна назвати чистою філософією, насправді спрямовані тільки на згадані три проблеми (Що я можу знати? Що я повинен робити? На що мені можна сподіватися?). А ці проблеми, в свою чергу, мають більш віддалену мету, саме визначення того, що потрібно робити, якщо воля вільна..." [1: 658]. Безсумнівним, на нашу думку, є той факт, що всі три смисложиттєві проблеми людини, які вирізняє І. Кант, насправді є органічними гранями однієї – хто я є і що повинен робити?

Отже, самоусвідомлення, самовідчуття, самопізнання – це той фундамент, на якому вибудовується людська сутність індивіда, стрижень його ества, його "Я". Останнє можна кваліфікувати як основну і кінцеву мету життєдіяльності будь-якої людини і одночасно як ядро її світогляду, а тому найважливіший чинник поведінки. В контексті дослідження структури громадянської компетентності особистості такий висновок відіграє ключову роль, тому, що остання, не може актуалізуватися і втілюватися в життєдіяльності особистості поза формуванням власного "Я". Фактично неможливо розвивати і структурувати свої інтелектуальні, вольові, мотиваційні та інші громадянські якості, не уявляючи себе як щось, як сутність, що повинна характеризуватися певними ознаками, мати свою позицію із громадянських проблем тощо.

© Лазуріна Н. П., 2014

Будь-яка людина є, з одного боку, одиничним, а з другого – загальним. Це зумовлено як одиничним, так і суспільним способом людського буття. Тому логічним буде вирізняти в структурі людського "Я" такі його взаємопов'язані сутності, як індивідуальність та особистість.

На сьогодні індивідуальність людини – одна з найпоширеніших тем в площині людинознавства як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці. Загалом індивідуальність (з латинського *individuum* – окреме) виражає своєрідність, неповторність, унікальність. Індивідуальність конкретної людини – це те, що вирізняє її з-поміж інших людей. Тобто набір таких людських ознак і такою мірою, які і якою характеризують саме конкретний людський індивід. Перший, очевидний вимір індивідуальності – її фізичні, фізіологічні, психологічні особливості (зріст, пропорції, колір очей, індивідуальні особливості зору, слуху, також особливості характеру, темпераменту тощо).

Показаний рівень індивідуальності є базовим, однак не вичерпує собою всю гаму підстав людини як унікальної, своєрідної, неординарної. Потрібно звернути увагу на соціальний вимір індивідуальності. В цьому плані її пов'язують з особистістю та інтерпретують як одну з важливих її ознак. Відомий німецький філософ ХХ століття Ю. Хабермас стверджує, що тільки та особистість, яка знає, що вона є і чим бажає бути – ... володіє поняттям індивідуальності [2: 38].

Тому індивідуальність дійсно нерозривно пов'язана з особистістю людини. Однак розглядати її як одну з властивостей особистості – значить принизити вагу цієї людської сутності. Правдівіше буде варіант рівноцінності цих двох важливих сторін буття людського індивіда. В цьому контексті оригінальне розуміння індивідуальності формулює В. Муляр. "Так, своєрідність, неповторність, активність, творче начало тощо, – зауважує він, – відображають сутнісну глибину індивідуальності, але не є самою сутністю останньої. Сутністю індивідуальності... є цілісність особистості, яка проявляється як певне ставлення цієї особистості до світу" [3: 125]. Отже, індивідуальність – це сфокусоване відображення її цілісності як людини в її різноманітних складових – фізичних, духовних, інтелектуальних, емоційних і т. ін. Наскільки людина відбулася як людина – це видно по розвитку її індивідуальності. Водночас, індивідуальність фіксує особистісну цілісність людини, показує особливе ставлення особистості людини до світу.

Поняття особистості є навіть більш вживаним, ніж поняття індивідуальності. В буденній свідомості нерідко для того, щоб виділити людину чи її особливі якості, вживають не поняття індивідуальності, а особистості. Насправді особистість – це такий вимір окремого людського індивіда, який фіксує в ньому не стільки оригінальне, неповторне, унікальне, скільки соціальне тобто таке, що репрезентує певний соціум, в якому існує індивід. Особистість – це зріз сукупних людських сил певного суспільного утворення на рівні окремого індивіда. Звідси випливає, що особистість виступає як дзеркало тих суспільних відносин, які домінують в межах життєдіяльності того чи іншого соціуму. Масштаб конкретної особистості завжди пов'язаний із відповідним масштабом соціального, суспільного.

З іншого боку, особистість як і індивідуальність – якісна сутність людини, яка характеризує її не тільки як об'єкт суспільних відносин, але і як суб'єкт цих відносин. Особистість – це творець. Творча сутність людини має переважно соціальний зміст, хоча фізіологічні властивості мають неабияку вагу. Однак особистість – це соціально-творча людина. Вона – не лише дзеркало того середовища, в якому живе, але й активний конструктор останнього. І в цьому контексті потрібно сказати про чи не найголовнішу ознаку особистості – відповідальність. Ця її сутнісна риса впливає логічно з факту органічної єдності особистості та соціуму. Можна, навіть, стверджувати, що історія – результат діяльності як соціуму, так і особистості, тому вони однаковою мірою відповідальні за історію.

Отже, громадянська компетентність особистості неможлива без становлення людського індивіда як сутності, яка органічним чином поєднує індивідуальність та особистість цього індивіда, його унікальні, неповторні, оригінальні, своєрідні громадянські якості та особистісний рівень як творчість та відповідальність. В сукупності вони створюють ество людини як громадянина, стрижень громадянськості людини, таке її ядро, без якого громадянські якості людини неможливі. Водночас, єдність індивідуальності та особистості в громадянській компетентності людини не вичерпує собою головних її структурних елементів, однак є їх серцевиною. Це означає, що особливості конструкції "Я" людини покладають відповідні характеристики елементів громадянської компетентності їх конфігурацією тощо.

Насамперед, необхідно сказати про те, що при визначенні загальної структури громадянської компетентності особистості та її головних елементів основна дискусія дослідників відбувається з приводу фактично однієї проблеми: включати в таку структуру лише пізнавальні якості людини як громадянина чи інші особистісні компоненти структури людини. Враховуючи той факт, що громадянська сфера – це особлива сфера життєдіяльності людини і суспільства, яка характеризується підвищеною концентрацією соціальної відповідальності, будемо стверджувати, що структура громадянської компетентності має обов'язково включати в себе як пізнавальні, так і інші структури. З огляду на це вирізимо такі головні елементи (компоненти) цієї структури: пізнавальні (когнітивні), діяльнісні (процедуральні) та морально-вольові (ціннісні).

Пізнавальний або когнітивний (від латинського *cognitivus* – пізнавальний) рівень є базовим серед головних структурних елементів громадянської компетентності особистості. До нього варто віднести такі якості людини, як уявлення, уява, знання, переконання тощо. Уявлення формуються в результаті здатності людини сприймати чуттєво-наочний образ предметів, явищ дійсності, світ загалом. Філософські словники кваліфікують уявлення і в так званому вузькому значенні як форму психічного, що опосередковує сприймання і мислення [4: 711]. Таким чином, уявлення в духовному житті людини виконує фактично два призначення. З одного боку, воно фіксує властивості, ознаки, особливості предметів, явищ, процесів у світі як чуттєво даних, з іншого – створює передумови для перетворення чуттєвого сприйняття в процес мислення. В пізнавальному рівні громадянської компетентності особистості уявлення фіксують особливості громадянської сфери як сфери прав і свобод людини, які реалізуються в процесі політичного, економічного, правового, соціального та культурного життя суспільства. Громадянські уявлення формуються при реальному, живому зіткненні людини з особливостями функціонування правової сфери в країні, переваг та недоліків економіки, соціального сектору буття людей, її культурного життя. З іншого боку, громадянські уявлення людини – шлях до формування більш сталих образів духовного відображення світу – знань.

У процесі розвитку знань важливе місце займає також і уява. "Уява – творча здатність людини, яка полягає у створенні нових, раніше неіснуючих, образів, ідей у наочно-чуттєвій і абстрактній сферах і виступає обов'язковим компонентом усіх видів людської творчості і однією із провідних здатностей "мисленого експериментування" в них [4: 711]. Уява хоч не має справи з реальною дійсністю, насправді як форма забігання людського духу наперед, створює певні передумови для формування громадянських знань.

Знання – обов'язкова умова будь-якої компетентності, громадянської в тому числі. Громадянські знання – це знання людини про громадянськість, функціонування громадянської сфери життя людини загалом. У конкретному виразі громадянські знання передбачають, наприклад, усвідомлення інституційного влаштування політичної системи, головних її сегментів. В першу чергу, мова іде про знання явища влади як такої, державної та політичної влади, їх структурних елементів – законодавчої, виконавчої, судової, принципу демократичного їх поділу (принципу поділу влад), співвідношення влади з громадянином, пріоритетність останнього в демократичних системах тощо. Громадянські знання обов'язковим чином передбачають усвідомлення не тільки політичної системи, але й громадянського суспільства, її відносин в демократичному суспільстві. В цьому контексті важливим змістом громадянських знань особистості є знання про інститут політичних партій, їх особливості, способи та форми функціонування тощо. Результатом таких знань в сучасному суспільстві є усвідомлення гуманістичної, людиноцентричної і людиномірної парадигми функціональних взаємозв'язків як всередині кожного із перерахованих учасників політичного життя (політичної системи, держави, гілок державної влади, політичних партій, громадянського суспільства тощо), так і між ними. Саме таке концентроване знання – ключ до розуміння громадянських прав і свобод особистості в контексті функціонування політичного життя суспільства.

Громадянські знання формуються і в процесі усвідомлення людиною особливостей функціонування всіх сфер суспільного життя, місця та ролі особистості в них. Важливими в цьому сенсі є знання про економічні засади суспільного життя, про власність, способи та форми її функціонування, особливості суспільного виробництва та можливості громадян займатися економічною діяльністю. Важливим також є знання про способи і форми розподілу результатів суспільного виробництва, критерії їх справедливості. Громадянські знання проявляються також і в контексті обміну та споживання результатів економічної діяльності суспільства.

Особливого змісту в громадянських знаннях набуває правова сфера. Мова іде про основні засади конституції як юридичного оформлення політичної системи в країні, а також системи законодавства. Також важливим є знання про діяльність державних органів, що репрезентують правове життя суспільства і людини, специфіку їх функціонування. Ключовим тут є знання людини про шляхи захисту своїх прав і свобод і про функціональне призначення державних інституцій, які повинні в своїй діяльності керуватися принципом захисту прав і свобод громадян. В цьому контексті актуальним є усвідомлення сутності правоохоронних органів юстиції: суду, прокуратури, міліції тощо.

Не менш важливими для формування громадянських знань особистості є культурно компетентний громадянин. Насамперед, мова іде про усвідомлення (знання) сутності культури як сукупності надбань всього людства і власного народу, розуміння культури в широкому сенсі як поля людських смислів і значень, як особливого зрізу абстракції людського як такого з боку його людиностворювального змісту, як результату, показника розвитку і практичного втілення людських сил. А відтак у зміст громадянських знань особистості необхідно включити знання про свою національну культуру, історію, традиції, мову, звичаї тощо. Одночасно це і знання про сучасний світ, історичні та культурні його засади.

Нарешті в громадянські знання входить і усвідомлення людиною особливостей функціонування соціальної сфери життя суспільства і громадянина – очевидно, ключової в тому сенсі, що ця сфера саме і репрезентує собою усю сукупність прав і свобод громадянина. Знання соціальної сфери – це

узагальнення своїх знань про себе як громадянина, про свої права і обов'язки. В структурі громадянських знань усвідомлення особливостей соціального життя людини і суспільства – шлях до системного знання своїх прав, свобод і обов'язків.

Найвищою формою пізнавального рівня в структурі громадянської компетентності особистості є громадянські переконання. Переконання взагалі – це інтелектуально-емоційне відношення суб'єкта до будь-якого знання як до істинного (або неістинного) через єдність доведення і віри [4: 485]. Громадянське переконання особистості – це інтелектуально-емоційне ставлення такої особистості до свого громадянського знання як до правильного чи неправильного. Це її відношення до громадянського знання як до істини, як до громадянської справедливості. Ось чому громадянське переконання в структурі громадянської компетентності особистості фактично можна віднести до двох рівнів: пізнавального та морально-вольового або ціннісного. Таким чином, громадянське переконання не тільки фіксує громадянську істину (сформульовану частіше як ідею справедливості), що характеризує її як елемент пізнавального рівня громадянської компетентності особистості, але й виражає ставлення особистості до цієї істини як до цінності, яку потрібно втілювати в житті.

Наступний рівень громадянської компетентності особистості – діяльнісний (процедуральний). Під ним необхідно розуміти такі якості особистості, які необхідні для того, щоб потенційний громадянин дійсно зміг би втілювати свою громадянськість, досягаючи своїх прав і свобод виконувати громадянські обов'язки. Головними елементами цього сегмента громадянської компетентності є, на нашу думку, громадянські здібності, уміння та навички.

Здібності – це складне соціальне утворення, яке характеризує індивідуальність особистості в здійсненні своєї життєдіяльності. Як сукупність фізичних і духовних сил, якостей, властивостей та умінь, вони виражають собою міру освоєння людиною власної родової сутності. Важливим є те, що здібності не задані людині в готовому вигляді, вони формуються нею протягом практично усього життя і в цьому процесі соціальне середовище грає ключову роль: воно може актуалізувати і сприяти розвитку одних здібностей і стримувати або "заморозити" розвиток інших. Ось чому нерідко людина, перебуваючи в одному суспільному середовищі, стає – генієм, а в іншому злочинцем. З іншого боку, варто нагадати, що люди від природи володіють певними індивідуальними анатомо-фізіологічними рисами, які в подальшому в соціальному середовищі можуть стати здібностями, а можуть і не розвинути. Тому самі громадянські задатки не є вирішальною умовою становлення людини як громадянина: для цього він має сформувати відповідні здібності. Передусім, це здібності розуміти основні принципи громадянського співжиття і на цій основі формувати здатність уживатися з іншими собі подібними. Така умова вимагає навчання у співпраці, співжитті, загалом – здатності до комунікації, а в широкому сенсі – здатності до суспільності, колективності.

З іншого боку, громадянські здібності передбачають, передусім, можливість і здатність робити вибір і за нього відповідати. Це дуже актуально в тому контексті, що громадянська сфера надзвичайно чутлива до ідеї справедливості і так само дуже податлива для масової діяльності людей із метою добиватися справедливості. Звідси випливає той потужний зміст суспільної та індивідуальної відповідальності за компетентні чи некомпетентні дії людини як громадянина. Звісно, рівень такої відповідальності залежить від рівня громадянської суб'єктності людини та відповідного рівня суспільної проблеми, яку дана людина вирішує.

Наступною частиною діяльнісного рівня громадянської компетентності особистості є громадянські уміння і навички. Це явища одного логічного порядку, які відрізняються ступенем усвідомленості дій людини. Уміння – це практично реалізовані здібності, тому передбачають певний рівень усвідомлення і контролю за діями людини. Навички ж, навпаки, є діями, які в принципі не вимагають усвідомлення. Навички – це дії, які внаслідок багаторазового повторення стали автоматизованими... Завдяки своїй автоматичності, сформовані навички не потребують свідомого керування кожним елементом, що входить до їхньої структури [4: 408]. Фактично уміння і навички – різні стадії процесу поступового нарощення в діяльності людини одних і тих самих дій і питання полягає лише в тому, коли ці дії стануть автоматичними, стереотипними.

Громадянські уміння і навички більшою мірою стосуються процедуральних аспектів громадянського життя особистості. Саме тих, де участь людини нерідко відбувається автоматично або з високою долею останньої в силу давно сформованої громадянської позиції та процедурального стереотипу.

Діяльнісний або процедуральний рівень громадянської компетентності особистості дуже важливий у її структурі. Він відповідальний як за стратегічний аспект громадянської діяльності людини, так і за тактичний. На цьому рівні людина повинна мати здібності, уміти і мати навички до здійснення всіх способів і форм діяльності, які дають можливість реалізувати громадянські права і свободи людини, виконувати свої обов'язки. Це вимагає не тільки розуміння "технології" громадянської сфери, яка здійснюється, як вже було сказано вище, в політичному, економічному, правовому, соціальному і культурному житті суспільства і людини, але і вміння і навичок здійснювати відповідні процедури, оперувати такими "технологіями" і знаннями, а також бути готовими змінюватись та пристосовуватись

до нових потреб ринку прав і свобод, оперувати і управляти інформацією, щоб активно діяти, швидко приймати рішення тощо. Як зазначає Х. Мюнклер, під процедуральною компетентністю розуміється поряд із знаннями про склад і обсяг повноважень, якими володіють інститути політичної системи, відповідні правові процедури, певні здібності до тактичної і стратегічної взаємодії, щоб політичним і правовим чином виступити із своїми цілями і перевагами [5].

Третім структурним елементом громадянської компетентності особистості є морально-вольовий або ціннісний. Він обов'язкова змістовна частина такої компетентності, як і будь-якої компетентності, яка визначається як спроможність кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або роботу [6: 6]. Дійсно чого варті громадянські знання людини, її здібності, уміння та навички в цій сфері, якщо вони не мають практичного виходу в реальній життєдіяльності? З іншого боку, будь-яка людська діяльність опосередкована не тільки потребами, інтересами, цілями, цінностями. Всі ці мотиви діяльності людини мають сенс лише тоді, коли отримують певну вольову підставу, без останньої вони перетворюються на прості мрії, до яких людина може ніколи і не дійти. Громадянське життя особистості – не виняток, воно так само підпорядковане вольовим засадам, як і будь-яка сфера людського буття.

Отже, даний структурний елемент громадянської компетентності особистості характеризує останню з двох взаємозв'язаних позицій: з боку волі людини і з боку її ставлення до базових людських цінностей як громадянських. Воля говорить про наявність необхідного прагнення, необхідної сили людини для реалізації своєї громадянської позиції. Це дуже добре ілюструється на прикладі людей, які володіють в принципі однаковими знаннями та вміннями, дотримуються близьких поглядів та переконань в житті, але з різною мірою рішучості та інтенсивності виконують одні і ті самі цілі та завдання. Одних труднощі примушують "зійти з дистанції", а інших, навпаки, стимулюють до дій із подвійною енергією. Відповідь криється у феномені волі. Вона – вічний супутник людини як істоти, яка характеризується творчістю і завдяки останній завжди виходить за своє наявне буття. Таким чином здійснюється самовдосконалення людини як істоти і будь-якої конкретної людини як творчої сутності, що прагне самореалізації. Із цієї позиції воля характеризує людину як носія вчинку, який не відбувається без певних зусиль. Воля завжди актуалізує свободу, вона і є практичною реалізацією свободи людини. А свобода ніяк не втілюється як через активну діяльність. Звідси випливає, що воля органічно пов'язана з соціальною активністю людини. Ось чому саме активність є істинною характеристикою суб'єкта, головною ознакою, яка відрізняє його від об'єкта. Об'єкт дозволяє і допускає із собою різні маніпуляції. З суб'єктом такого не спостерігається, оскільки його позиція виявляється при ініціативному розвитку здатності до активної, внутрішньої детермінованої дії. Громадянська компетентність особистості як вольовий процес – саме така активність людини, яка детермінується зсередини, а не ззовні.

Воля – не тільки сила людини, своїм вектором вона вказує на певне ставлення людини до того чи іншого явища, процесу громадянського життя як до такого, що має певну суспільну та індивідуальну вагу, певну цінність. Таким чином, воля так чи інакше актуалізує проблему моралі, дихотомію добра і зла в певних координатах особистісного світогляду. Ось чому і громадянська компетентність особистості у своїй структурі та реальному виразі неможлива без відповідного аксіологічного, ціннісного, морально-вольового компонента.

Ціннісний компонент громадянської компетентності особистості можна кваліфікувати як компонент громадянських чеснот людини. Він включає норми, настанови, цінності та якості, що притаманні людині як громадянину. Очевидно, що стрижневим елементом системи громадянських цінностей є цінність громадянськості. Х. Мюнклер називає цей рівень громадянської компетентності габітуальним, який передбачає наявність здібностей (навичок) та внутрішніх настанов, необхідних для того, щоб знання про устрій політичної системи і про реально існуючі шляхи вирішення виникаючих проблем доповнювались відповідною практичною активністю [5]. Когнітивна і процедуральна компетентність потребує габітуального імперативу, щоб знання обернулися прагненням до конкретних дій. На думку німецького вченого, така компетентність набуває тим більшого значення, чим менше поставлені цілі відповідають вузько особистим інтересам, меркантильним приватним розрахункам окремих діючих осіб. Адже в її основі лежить громадянськість як стрижень всієї ціннісної системи громадянина.

Перспективи подальшого дослідження. Серед основних морально-етичних, ціннісних якостей громадянина треба назвати такі, як гуманізм, людяність, толерантність, повага до Батьківщини, держави та її символіки; повага до народу, його традицій та мови; поважання таких базових цінностей, як свобода, рівність, солідарність, порозуміння та інші. Формування цих громадянських чеснот у структурі цінностей громадянської компетентності особистості в умовах трансформаційного суспільства і є, на нашу думку, актуальною проблемою для подальших наукових досліджень соціальної-філософії, культурології, психології, педагогіки, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кант И. Критика чистого разума / Иммануил Кант // Сочинения в 6-ти томах. – М. : Мысль, 1963. – Т. 3. : Критика чистого разума. – 1963. – С. 69–799.
2. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности / Юрген Хабермас // Вопросы философии. – 1989. – № 2. – С. 35–40.

3. Муляр В. І. Проблема становлення особистості в системі "індивід-суспільство" (філософсько-культурологічний аналіз) / В. І. Муляр. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 320 с.
4. Філософський словник / [за ред. В. І. Шинкарука]. – [2 вид., перероб. і доп.]. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
5. Мюнклер Х. Гражданская компетентность : Политическая активность и участие в ней граждан Германии, Возможности и Границы. – Ансгар Кляйн, Райнер Шмальц-Брунс [Электронный ресурс] / Херфрид Мюнклер ; [пер с нем.]. – Бонн : Центр политического образования, 1997. – С. 153–172. – Режим доступа до статті : www.academy-go.ru/Site/GrObsh/Publications/Munkler1.shtml.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : [Бібліотека з освітньої політики] / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : К.І.С., 2004. – 111 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kant I. Kritika chistogo razuma [Critique of Pure Reason] / Immanuel Kant // Sochineniya v 6-ti tomakh [Works in 6 Volumes]. – М. : Mysl, 1963. – Т. 3. : Kritika chistogo razuma. – 1963. – S. 69–799.
2. Habermas Jü. Poniatie individualnosti [The Notion of Individuality] / Jürgen Habermas // Voprosy filosofii [Philosophical Questions]. – 1989. – № 2. – S. 35–40.
3. Mulyar V. I. Problema stanovlennya osobystosti v systemi "indyvid-suspilstvo" (filosofsko-kulturologichnyy analiz) [The Issue of the Personal Development in the System "Individuality-Society" (Philosophical Culturological Analysis)] / V. I. Mulyar. – Zhytomyr : ZHDTU, 2005. – 320 s.
4. Filosofskyy slovnyk [Philosophical Dictionary] / [za red. V. I. Shynkaruka]. – [2 vyd., pererob. i dop.]. – К. : Golov. red. URE, 1986. – 800 s.
5. Münkler H. Grazhdanskaya kompetentnost : Politicheskaya aktivnost' i uchastie v ney grazhdan Germanii, Vozmozhnosti i Granitsy. – Ansgar Klein, Reiner Schmalz-Bruns [Civil Competence : Political Activity and German Citizens' Particpance, Possibilities and Boundaries] [Elektronnyy resurs] / Herfried Münkler ; [per. s nem.]. – Bonn : Tsentr politicheskogo obrazovaniya, 1997. – S. 153–172. – Rezhym dostupu do statii : www.academy-go.ru/Site/GrObsh/Publications/Munkler1.shtml.
6. Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy osviti : svitovyy pidkhid ta ukrainski perspektyvy : [Biblioteka z osvitiuoyi polityky] [Competence-Based Approach in the Modern Education : the World's Approach and Ukrainian Perspectives : Library on the Educational Policy] / [pid zag. red. O. V. Ovcharuk]. – К. : K.I.S., 2004. – 111 s.

Матеріал надійшов до редакції 25.02. 2014 р.

Лазурин Н. П. Взаимосвязь индивидуального и личностного в структуре гражданской компетентности личности.

В статье обосновано, что гражданская компетентность личности невозможна без становления человеческого индивида как сущности, которая органически объединяет индивидуальность и личность этого индивида, его уникальные и неповторимые гражданские качества и личностный уровень творчества и ответственности. В соединении они создают суть человека как гражданина, стержень гражданской ответственности, ядро без которого гражданские качества невозможны. В структуре гражданской компетентности личности выделены: познавательные (когнитивные), деятельные (процедуральные) и морально-волевые (ценностные) элементы.

Ключевые слова: гражданская компетентность, индивидуальность, личность, представления, воображение, знания, убеждения, способности, умения, навыки, воля, гражданские достоинства.

Lazurina N. P. The Interrelation of Individual and Personal in the Structure of Personality Civic Competence.

The article substantiates the impossibility of civic competence without the human being formation as an entity that combines organically individuality and personality, unique civil qualities and the personal level such as creativity and responsibility. They together create the human nature as a citizen and the core of citizenship. They also compose such a core without which human qualities are impossible. However, the unity of the individuality and personality doesn't draw out its principal structural elements, though it is considered to be the core. Main elements of the structure: cognitive, procedural and moral are singled out. The cognitive level is the basic level among the main structural elements of the personal civic competence. Here belong such human qualities as imagery, imagination, knowledge, believes etc. The civil knowledge is formed in the process of functioning all social life spheres and a personality role in it. The procedural level includes the qualities that are necessary for a potential citizen to personify his / her citizenship, achieving his / her rights and freedoms as well as to perform his / her civil duties. The primary elements of this civic competence segment are civil abilities, skills and habits. At this level a man must have abilities and skills to carry out all ways and forms of activity as well as to perform his / her duties. The moral component is the third structural element of the personal civic competence. This structural element characterizes the given competence from two interrelated points: from the point of view of the man's will and its attitude to basic human values as well as civil ones. Therefore the personal civic competence in its structure is impossible without appropriate axiological, evaluative and moral components. The evaluative component of the personal civic competence can be defined as a human civic virtues component. It includes standards, guidelines characteristic for a man as a citizen.

Key words: civic competence, individuality, personality, imagery, imagination, knowledge, believes, abilities, skills, habits, will, civil virtues.